

ПАША БУЛЪОВА
ВИКТОРИАНСКА АНГЛИЯ
ПРЕЗ ПОГЛЕДА НА ЕЛИЗАБЕТ
ГАСКЕЛ

chitanka.info

Името на Елизабет Гаскел (1810–1865) е малко познато у нас и „Кранфорд“ е първият ѝ роман, който се предлага на българските читатели. В литературната история на Англия Елизабет Гаскел е известна като една от създателките на социалния роман, изведен на преден план в литературата от промените, настъпили в икономиката на страната през 30-те и 40-те години на миналия век. Неговата поява е свързана с произведенията на трима писатели — Гаскел, Дизраели и Кингсли. И тримата отразяват едни и същи събития, но най-висока художественост имат творбите на Елизабет Гаскел. Името ѝ стои редом с имената на другите прочути жени романистки от викторианската епоха — Шарлот Бронте, Емили Броите и Джордж Елиът.

Средата на XIX век е период на литературен разцвет в Англия и критическият реализъм достига своя връх в произведенията на Дикенс, Текери и Тролъп. Творчеството на Гаскел постепенно се затрупва от лавината нови и нови викториански писатели. Докато с появата на своя първи роман „Мери Бъртън“ (1848) тя привлича погледите на литературна Англия, интересът към произведенията ѝ позатихна през следващите десетилетия. Днес литературните критици я споменават сред най-добрите представители на критическия реализъм, като я поставят във втората редица.

През целия си живот Елизабет Гаскел вибрира между грохота и вълненията на индустриален Манчестър и пасторалната идиличност на провинциална Англия. В предговора си към „Мери Бъртън“ тя пише, че е започнала роман за селото от XVIII век, защото изпитва дълбоко влечение и възхищение от спокойния провинциален живот, но събитията в града се налагат на съзнанието и чувствата ѝ и център на първия ѝ роман стават работническите вълнения. Манчестър, този най-важен индустриален град в света по думите на Енгелс, този „земен ад“, е огнище на чартизма. По-голямата част от живота си Елизабет Гаскел прекарва сред тамошните събития. Герои на нейния роман стават работниците. „Винаги съм изпитвала дълбоко съчувствие към отрудените хора, обречени сякаш да се борят през целия си живот, в който се редуват труд и лишения“ — пише мисис Гаскел.

Въпреки своя документален характер „Мери Бъртън“ не е просто романизирана хроника за социалното положение на работническата класа в Англия, а произведение с висока художествена стойност. След повече от столетие откриваме недостатъци в разбиранията на Гаскел за

социалната правда. Самата тя признава: „Аз не зная нищо за политическата икономия“, но факт е, че пише със съчувствие и искрен патос, до голяма степен от позициите на християнското човеколюбие. В историята на социалния роман тя изгражда великолепия образ на героя бунтар.

„Кранфорд“ е идилично връщане към детството на авторката. „Кранфорд“ е другият полюс, към който тя винаги се е стремела импулсивно. След появата на първия ѝ роман, приветствуван от Карлайл и Дикенс („Мери Бъртън“ вдъхновява Дикенс да напише „Тежки времена“), гениалният романист поканва Гаскел да сътрудничи в неговото списание „Хаусхолд Уърлд“. В литературната рубрика се печатат творби, които излизат периодично, на части. Мисис Гаскел предлага един-два епизода, където главни действащи лица са жителите на провинциалния градец Кранфорд — достоверно копие на любимия Натсфорд, в който тя е отрасла. Епизодите допадат на читателите и те очакват продължение. Така се ражда „Кранфорд“, който излиза на части от 1851 до 1853 година. Този начин на публикуване обяснява и малко необичайната структура на романа. В него няма ясно очертана сюжетна линия, нито пък главни герои. Всеки епизод може да съществува почти самостоятелно и всички те са все пак органически свързани. Сякаш се редят диапозитиви на Кранфорд и неговото общество, които разказвачката Мери Смит представя ненатрапливо. Героите се оформят с техните добродетели и слабости и всеки се налага със своята характерна черта. В тях няма нищо героично — те са съвсем обикновени и реални, ала все пак идеализирани като в приказка. Дори и събитията, колкото да са тривиални, крият елемент на неочакван обрат и доброто и човечното винаги вземат връх. Гаскел наблюдава своите герои в ежедневието им и ги рисува със сантиментална обич, но и с много хумор. Тя осмива слабостите и странностите им с лека ирония — сарказмът е чужд на нейното перо. Насмешката е туширана и героите ѝ, или по-скоро героините, никога не добиват гротескните чудатости на Дикенсовите образи. Тази галерия от дребнобуржоазни, материално затруднени дами и западнари аристократки е колкото абсурдна и смешна, толкова и мила.

В „Кранфорд“ факторът време не съществува — индустриална Англия е далеч, а Драмбъл, всъщност Манчестър, е само на двадесет

мили. Бурните вълни на социалните промени едва докосват бреговете на застоялия провинциален живот. Ако Гаскел взема за тема неплатежеспособността на една банка, то е, за да подчертае човечното отношение на обеднялата мис Мати и нейните приятелки, и е повече една психологическа дисекция, отколкото коментар на икономическото положение в страната.

Макар че често излиза на повърхността, елементът на трагичност не е определящ. Читателят усеща, че в Кранфорд нищо не може да бъде непоправимо трагично — то може да навява тъга, но не и да предизвиква гняв и озлобление.

Елизабет Гаскел успява да постигне комичен ефект във всяка ситуация и именно това чувство за здрав хумор прави романа свеж и жизнен, а не съзливо-сентиментален. Този умерен хумор, далеч от причудливата гротеска, придава пастелни тонове на разказа, смекчава острите очертания на характерите и приглушава нравоучителния елемент.

„Кранфорд“ е светло жизнено петно в картината на викторианската литература. Със свежестта и ведростта и с житейската си мъдрост тази книга има своето място и в нашия трескав век.

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.